

UZBEKISTAN AND AZERBAIJAN: RELATIONS GAINING MORE “STRATEGIC DEPTH”

Munavvar Eshpulatovna Gulboyeva

master's student

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: gulboyevamunavvar@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: Uzbekistan, Azerbaijan, cooperation, contract, trade-economic relations, energy, investment cooperation.

Abstract: The article talks about the growing mutually beneficial relations between the two countries, in particular, Uzbekistan and Azerbaijan.

Received: 28.04.24

Accepted: 30.04.24

Published: 02.05.24

O‘ZBEKISTON VA OZARBAYJON: TOBORA “STRATEGIK CHUQURLIK” KASB ETIB BORAYOTGAN MUNOSABATLAR

Munavvar Eshpulatovna Gulboyeva

magistratura talabasi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O‘zbekiston

E-mail: gulboyevamunavvar@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Ozarbayjon, hamkorlik, shartnoma, savdo-iqtisodiy munosabatlar, energetika, investitsion hamkorlik.

Annotatsiya: Maqolada ikki davlat, xususan O‘zbekiston va Ozarbayjonning o‘zaro manfaatli aloqalarining tobora yuksalib borayotganligi haqida so‘z boradi.

УЗБЕКИСТАН И АЗЕРБАЙДЖАН: ОТНОШЕНИЯ ПРИОБРЕТАЮТ БОЛЬШЕ «СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ГЛУБИНЫ»

Мунаввар Эшпулатовна Гульбоева

студент магистратуры

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

E-mail: gulboyevamunavvar@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Узбекистан, Азербайджан, сотрудничество, контракт, растущих взаимовыгодных отношениях торгово-экономические отношения, между двумя странами, в частности, энергетика, инвестиционное Узбекистаном и Азербайджаном. сотрудничество.

KIRISH

Bugungi kunda davlatlar oʻrtasida hamkorlik rishtalarini bogʻlash, u qay bir sohada boʻlmasin, davlatlar taraqqiyoti, rivoji va yuksalishiga bevosita xizmat qilishi shubhasizdir. Taʼkidlash joizki, bugungi global oʻzgarishlarga boy xalqaro hayotda bu omil yanada ustuvor ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, davlatlar oʻz taraqqiyot strategiyalarini belgilar ekan u yoki bu davlat bilan siyosiy, savdo-iqtisodiy, harbiy, madaniy, transport-logistika, energetika kabi muhim sohalar yuzasidan xalqaro hamkorlik munosabatlarini amalga oshirish orqali oʻz tashqi siyosatini yanada kengaytiradi, rivojlantiradi va mustahkamlaydi. Bu xususda Oʻzbekiston va Ozarbayjon munosabatlari ham alohida ahamiyatga ega.

Metodlar: ushbu maqolada tizimli, tarixiy, qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi.

ASOSIY QISM

Avvalo, Oʻzbekiston va Ozarbayjon oʻrtasidagi davlatlararo munosabatlar tarixiga nazar tashlar ekanmiz, ular uzoq oʻtmishga ega ekanligiga guvoh boʻlamiz. Qardosh ikki millat vakillari madaniyatlar, tillar hamda anʼanalar mushtarakligi orqali qadim davrlardan buyon bir-biriga bogʻlanib kelgan. Qolaversa, tarixan ikki davlat oʻrtasida savdo karvon yoʻllari orqali savdo-iqtisodiy munosabatlar yoʻlga qoʻyilgan boʻlib, bu xususda Toshkent Moliya instituti dotsenti Farhod Adilov shunday taʼkidlaydi “Oʻrta Osiyo va Kavkazortida joylashgan davlatlar oʻrtasidagi munosabatlarda savdo aloqalariga katta eʼtibor berilgan. Bu savdo aloqalarining rivojlanishida yirik shaharlarning ahamiyati katta boʻlgan. Xiva, Buxoro, Samarqand va Bokuni shunday shaharlar qatoriga kiritish mumkin” [1]. Yuqorida taʼkidlanganidek oʻzbek va ozar xalqlarining tili, dini, madaniyati, urf-odatlar juda yaqin boʻlishi bilan birgalikda ular hatto bir davlat tarkibida muayyan davrlarda birga istiqomat qilganligi haqida siyosatshunos Farhod Karimov quyidagilarni taʼkidlaydi, “azal-azaldan oʻzbek va ozar xalqlarini tarixiy madaniyat, til va urf-odatlar birlashtirib kelgan. Bu xalqlar qaysidir davrlarda bitta davlat tarkibida birgalikda hayot kechirgan. Masalan, Saljuqiylar davri (XI asrdan XIV asrgacha mavjud boʻlgan davlat) da Ozarbayjonning katta qismi shu davlat tarkibiga kirgan. Bundan tashqari Temuriylar davrida bu ikki xalq yanada yaqinlashgan, ular oʻrtasida quda-andachilik yoʻlga qoʻyilgan”[2]. Anglaganimizdek, ikki turkiy tilli davlatlar oʻrtasidagi munosabatlar asrlar davomida taraqqiy etib oʻz tadrijiy rivojlanish yoʻlini bosib oʻtgan va bugungi kunda tobora jadallashmoqda.

Ta'kidlash joizki, ikki davlat o'rtasida diplomatik munosabatlar 1995-yil 2-oktabrda o'rnatilgan bo'lib, 1996-yil o'rtalarida O'zbekiston Respublikasida Ozarbayjon davlatining elchixonasi o'z faoliyatini boshlagan bo'lsa, 1998 yil may oyidan boshlab Ozarbayjonda O'zbekiston elchixonasi o'z faoliyatini boshladi. Ozarbayjon va O'zbekiston elchixonalarining har ikki davlat hududida ochilishi bu davlatlarning mintaqadagi o'rni, o'zaro munosabatlarini yanada kengaytirishi va takomillashtirishidan dalolatdir.

Ma'lumki, davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni yo'lga qo'yishda avvalo davlat rahbarlarining amaliy tashriflari muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Abdug'aniyevich Karimovning 1996-yil 26-27-may kunlari Ozarbayjonga qilgan ilk rasmiy tashrifini amalga oshirganligini va tashrif chog'ida o'zaro hamjihatlik va do'stlik muhitida ikki davlat o'rtasida 19 ta shartnomani o'z ichiga olgan hujjatlar to'plami imzolanganligini qayd etish lozim. Ushbu hujjatlar ikki tomonlama munosabatlarning ko'plab sohalarida hamkorlik qilishni o'z ichiga olgan edi. Shuningdek, 1996-yil 21-22-oktabr kunlari Ozarbayjon Prezidenti Haydar Aliyev Turkiy tilli davlatlar rahbarlarining IV forumida va atoqli davlat arbobi Amir Temur tavalludining 660 yilligiga bag'ishlangan yubiley tadbirida ishtirok etish uchun Toshkentda bo'lgan edi [3].

O'zbekiston-Ozarbayjon hamkorligining yangi davri. Shuni ta'kidlash joizki, Haydar Aliyev va Islom Karimov tomonidan samarali muloqotni mustahkamlash bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yilgan bo'lsa, bugungi kunda bu o'zining mantiqiy davomini topmoqda. Shavkat Mirziyoyev va Ilhom Aliyev o'rtasidagi munosabatlar O'zbekiston-Ozarbayjon munosabatlarini misli ko'rilmagan darajaga ko'tardi, ikki tomonlama hamkorlikning keng doirasi va barcha ko'p qirrali tomonlarini qamrab olgan chinakam konstruktiv munosabatlar uchun zamin yaratdi. Sankt-Peterburg davlat universitetining "Postsovet hududida xalqaro aloqalar" kafedrası mudiri Niyoziy Niyozov ta'kidlashicha, "davlat rahbarlari Ilhom Aliyev va Shavkat Mirziyoyev o'rtasidagi do'stona munosabatlar tufayli bugun Ozarbayjon-O'zbekiston munosabatlari juda yuqori darajada"[4]. Darhaqiqat, O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 22-23 avgust kunlari amaliy tashrif bilan Ozarbayjonda bo'ldi. Mirziyoyevning iyul oyida qayta saylanganidan keyin Ozarbayjonga ilk rasmiy tashrifini nishonlagan holda, safar samarali bo'ldi deyish mumkin. Ya'ni, ikki davlat rahbarlari va vazirliklari o'rtasida bir qancha strategik hamkorlik shartnomalari imzolandi. Bundan tashqari, Mirziyoyev Ozarbayjonning Qorabog'dagi ozod qilingan hududlarida bo'lib, Fuzuli shahridagi maktabning ochilish marosimida ishtirok etdi. O'zbekiston Prezidentining tashrifi ikki davlat O'zbekiston-Ozarbayjon o'zaro munosabatlari salohiyatini to'liq ochish uchun savdo va transportdagi to'siqlarni bartaraf etishni maqsad qilgani bilan ahamiyatli bo'ldi.

Ma'lumki, O'zbekiston o'zining tashqi siyosatini amalga oshirishda milliy manfaatlarga, asosiy tamoyillar sanaluvchi, jumladan, ochiqlik, teng huquqlilik, suverenitet, hududiy yaxlitlikni hurmat qilish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik kabi ustuvorliklarga doimo sodiqdir. Xalqaro munosabatlar tahlili markazi eksperti Roza Bayramlining ta'kidlashicha, "O'zbekiston har doim Ozarbayjon Respublikasining hududiy yaxlitligini qo'llab-quvvatlab kelgan. BMT Bosh Assambleyasining 2008-yil 14-martda bo'lib o'tgan "Ozarbayjonning bosib olingan hududlaridagi vaziyat" to'g'risidagi rezolyutsiyasini qabul qilish bo'yicha ovoz berish chog'ida O'zbekiston Markaziy Osiyodagi yagona davlat bo'lib, mazkur hujjatning qabul qilinishiga "ma'qul" deb ovoz berdi". Ozarbayjonning "STEM" tahliliy markazi direktori Orxan Yelchuyevning "O'zbekiston respublikasi prezidenti huzuridagi strategik va mintaqaviy tadqiqotlar instituti" rasmiy saytida bergan intervyusida ta'kidlashicha, "O'zbekiston va Ozarbayjon o'rtasidagi tarixan yaqin do'stlik munosabatlari Shavkat Mirziyoyev va Ilhom Aliyev davrida o'z taraqqiyotining sifat jihatidan yangi bosqichiga qadam qo'ydi va hali foydalanilmagan ulkan salohiyatga ega. Bunga O'zbekistonning so'nggi yillarda xalqaro nufuzi sezilarli darajada oshgani, xususan, mamlakatning yangi tashqi siyosat kursi sabab bo'lmoqda". "Tashqi munosabatlardagi ochiqlik siyosati Markaziy Osiyoning ushbu davlatini mintaqadagi muhim o'yinchiga aylantirmoqda. Darhaqiqat, bugun respublika o'zining uchinchi uyg'onish davrini boshdan kechirmoqda."- deb qo'shimcha qildi O'rxon Yelchuyev[5].

O'zbekistonning Ozarbayjon bilan hamkorligining istiqbolli o'sish nuqtalari. So'nggi yillarda O'zbekiston va Ozarbayjon o'rtasida turli sohalarda, jumladan iqtisodiy, siyosiy, harbiy, madaniy sohalardan tashqari energetika, transport, aloqa, elektrotexnika, to'qimachilik va oziq-ovqat sanoati sohalarida ham hamkorlikni kengaytirishga e'tibor qaratilmoqda. Darhaqiqat, 2023-yilda energetika sohasida 2023-2025 yillarga mo'ljallangan yo'l xaritasi imzolandi. Shuningdek, qishloq xo'jaligi, sanoat, turizm, avtomobilsozlik, qurilish materiallari ishlab chiqarish kabi sohalarda ham hamkorlikni kengaytirish rejalashtirilgan. Ozarbayjon Respublikasi Davlat Neft Kompaniyasi (SOCAR) va "O'zbekneftgaz" o'rtasida qo'shma korxonalar tashkil etish jarayonlari boshlandi. Buni o'ta muhim voqea sifatida talqin qilish mumkin, chunki bu Kaspiy dengizidagi energetika loyihalariga O'zbekistonni ham jalb etish imkoniyatidan dalolat beradi. Chunki hamkorlik imkoniyatlari, jumladan, Ozarbayjondagi tabiiy gaz konlarini O'zbekiston bilan birgalikda o'zlashtirish kabi masalalarni o'z ichiga oladi va bu tabiiy ravishda tomonlar o'rtasida sheriklik munosabatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu o'rinda prezidentimiz tomonidan energetika sohasidagi hamkorlikni chuqurlashtirishga qaratilgan yana bir muhim dastur amalga oshirilganligini ta'kidlash joizdir. Ya'ni, O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev O'zbekiston va Ozarbayjon o'rtasida

energetika sohasida hamkorlikni chuqurlashtirishga qaratilgan xalqaro shartnomani ratifikatsiya qildi[6]. 2023-yil 22-avgust kuni Boku shahrida imzolangan kelishuv prezident farmoni bilan rasmiylashtirildi.

Investitsion hamkorlik. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi internet portalining xabar berishicha, O'zbekiston va Ozarbayjon ishlab chiqaruvchilari o'rtasidagi sanoat hamkorligining istiqbolli yo'nalishlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- avtomobilsozlik sohasida hamkorlikni yanada kengaytirish;
- Ozarbayjonda elektrotexnika mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun xom ashyo sifatida ishlatilishi mumkin bo'lgan alyuminiy ishlab chiqarishni hisobga olgan holda elektrotexnika sanoatida;
- to'qimachilik sanoatida, to'qimachilik mahsulotlarini birgalikda ishlab chiqarish uchun xomashyo bo'lib xizmat qilishi mumkin bo'lgan Ozarbayjon tomonidan paxta tolasini ishlab chiqarishni hisobga olgan holda;
- qurilish materiallari ishlab chiqarish sohasida, shuningdek, Ozarbayjonning ozod qilingan hududlarida restavratsiya ishlarini olib borishda O'zbekistonning ishtiroki uchun Ozarbayjonda qo'shma qurilish kompaniyalarini tashkil etish;

Shuningdek, neft va gaz sanoatining Ozarbayjon iqtisodiyotidagi o'rnini hisobga olgan holda kimyo va neftni qayta ishlash sanoatida qo'shma loyihalar ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'lar edi. 2023-yil 1-iyul holatiga ko'ra, O'zbekistonda Ozarbayjon kapitali ishtirokidagi 204 ta korxona faoliyat ko'rsatmoqda (2017-yilda 71 ta), ulardan 67 tasi qo'shma korxona va 137 tasi xorijiy korxonalardir. Joriy yil boshidan buyon 21 korxona tashkil etildi. Ozarbayjon eksporti tarkibida neft mahsulotlari katta ulushni egallaydi va Ozarbayjon uchun iqtisodiyotning noneft sektorini rivojlantirish ham dolzarbdir [7]. Bu borada mamlakatlarimizdagi ishlab chiqaruvchilar o'rtasida sanoat kooperatsiyasini kengaytirish va uchinchi davlatlarga eksport qilish uchun raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish bo'yicha qo'shma ishlab chiqarishlar tashkil etish bu muammolarni hal etishga xizmat qiladi. O'zbekiston uchun Ozarbayjon bilan transport sohasida hamkorlik qilish, xususan, o'z yuklarini Yevropa davlatlariga yetkazib berishda Transkaspiy xalqaro transport yo'nalishidan (TITR) samarali foydalanish muhimligini alohida ta'kidlash lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda O'zbekiston va Ozarbayjon o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarning faollashuvi keng ko'lamli siljishlar davrida, davlatlar mintaqalararo hamkorlikka yaqinlashayotgan bir paytda sodir bo'lmoqda. Bunda ikki davlatning umumiy turkiy merosi alohida rol o'ynaydi, chunki O'zbekiston va Ozarbayjon Turkiy Davlatlar

Tashkilotining boshqa a'zolari qatorida bir-birlari o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatishga ustuvor ahamiyat bermoqda. Umumiy madaniy meros va mintaqaviy tashkilotlar orqali ortib borayotgan ishtirok, shuningdek, ushbu mamlakatlar uchun, ayniqsa, savdo, energetika va transport sohalarida mavjud ikki tomonlama munosabatlarni mustahkamlash uchun rag'batlantiruvchi asos yaratadi. Shavkat Mirziyoyev tashrifi chog'ida ta'kidlanganidek, "Ozarbayjon munosabatlarining to'liq salohiyati hali o'rganilishi shart emas, chunki har ikki davlat savdo to'siqlarini bartaraf etish va biznes uchun yanada qulay muhit yaratishga harakat qilmoqda".

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Adilov.F. Ўрта Осиё хонликларининг савдо алоқаларида Боқунинг тутган ўрни. Jurnal of universal sciense research, 2023. – B. 204-207.
2. Sardor Ali. (2023). *Uzoqdagi yaqin qardoshlar: O'zbekiston va Ozarbayjon manfaatlari*. <http://m.xabar.uz/uz/mualliflar/sardor/bir-millat-ikki-davlat-ozarbayjon-va-ozbekiston-hamkorligi>
3. Саидов. И. М. УЗБЕКСКО-АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ. [http://www.anl.az/down/meqale/qafqazshunasliq/2021/01/780872\(meqale\).pdf](http://www.anl.az/down/meqale/qafqazshunasliq/2021/01/780872(meqale).pdf)
4. Niyazov.N.(2024) *Azerbaijan and the Turkic-Speaking Countries of Central Asia – Deepening Interaction*. <https://valdaiclub.com/a/highlights/azerbaijan-and-the-turkic-speaking-countries/>
5. *The first interregional forum between Uzbekistan and Azerbaijan will deepen ties between regions in industrial cooperation and investment*. (2023). <https://isrs.uz/en/yangiliklar/pervyj-mezregionalnyj-forum-mezdu-uzbekistanom-i-azerbajdzanom-pozvolit-uglubit-svazi-mezdu-regionami-v-promkooperacii-i-investiciah>
6. Постановление Президента Республики Узбекистан, от 19.03.2024 г. № ПП-134 : <https://lex.uz/ru/pdfs/6843600>
7. Перспективные точки роста партнерства Узбекистана с Азербайджаном. (2023). <https://e-cis.info/news/566/111480>